

Rozhovor s Luisou Novákovou

Autor: Mgr. Hana Kólová

Číslo: roč. 5, č. 2-5/2019

Rubrika: Impulsy u kávy

Klíčová slova:

Mgr. Luisa Nováková, Ph.D., je česká spisovatelka, univerzitní pedagožka a překladatelka z polštiny. Věnuje se i malování, měla několik výstav ilustrací a kreseb. Jejím otcem je nakladatelský redaktor Jaroslav Novák, matkou básnířka Zuzana Renčová-Nováková, dcera básníka Václava Renče.

Proč jste se rozhodla zaměřit Váš profesní zájem na literaturu pro děti a mládež?

Na tom mají asi největší zásluhu moji rodiče. Maminka je spisovatelka a velkou část své tvorby určila dětem, především coby pohádkářka, táta pracoval celý život jako nakladatelský redaktor a zaměřoval se mj. právě na literaturu pro děti. Mezi dětskými knížkami jsem prostě vyrostla. Byly pro mě samozřejmé a byly u nás doma brány po všech stránkách stejně vážně jako knihy pro dospělé. Když jsem si potom hledala téma magisterské diplomové práce, rozhodla jsem se věnovat právě literatuře pro děti. Dětská kniha mi připadala důležitá. Možná i důležitější než knihy pro dospělé, vždyť pokud v dětství a dospívání ke knížce nepřilneme, těžko to v dospělosti doženem'. A od toho byl jenom krůček k výběru tématu disertační práce – a tedy i k odborné specializaci.

Jakými proměnami tato oblast prošla od roku 1989?

To by bylo na velice dlouhé povídání! Každou odpověď považuji za zjednodušení, takže snad jen dílčí postřeh – nakladatelský: Proměnil se postupně způsob vydávání knížek – a proměňuje se dodneška, celý systém vydávání knih u nás v současnosti, samozřejmě včetně prodeje, je stěží srovnatelný s tím, co a jak se v nakladatelstvích dělo v letech devadesátých (o jejich první polovině ani nemluvě). Ráda bych řekla, že změny byly k lepšímu, některé jistě ano, ale zdaleka ne všechny. Tlak komerce, který mnohé z nás zaskočil už při svém porevolučním nástupu, se nezmírnil a nezmírňuje, spíš naopak – byť se možná, naoko, kultivoval. Knižní trh je na první pohled zahlcen nepřehlednou spoustou titulů – ale paradoxně ledacos podstatného chybí, nebo se – nevybaveno dostatečnou reklamou – ztrácí. A nejde pouze o tituly původní, české. Chybějí překlady některých významných děl světové literatury pro děti, dokonce i z pera autorů doma populárních (a to včetně překladů z preferované angličtiny). Snad proto, že nebyly odhadnuty jako nakladatelské bestsellery. Omezování politickým diktátem je nahrazováno omezováním diktátem peněz. Abych však řekla i něco pozitivního: Převratnými změnami prošel polygrafický průmysl, což přineslo nové možnosti krásné dětské knize, ilustrované knize, umělecky emancipovanému komiksu atd.

A především: Pořád jsou tady děti a mladí lidé, kteří čtou – což se v mnohých výhledech z první půlky let devadesátých (vzpomínám si třeba na jednu přednášku erudovaného odborníka, kterou jsem vyslechla jako studentka filozofické fakulty) vůbec nezdálo jisté, natož samozřejmé.

Je současná česká literatura pro děti a mládež kvalitativně srovnatelná se zahraniční tvorbou?

Jsem přesvědčena, že ano. Máme spoustu výborných spisovatelů a skvělých výtvarníků, a to všech generací. Dokázali by oslovit zdaleka nejen naše děti. Jenže pokud je mi známo, o českou knížku pro děti, až na výjimky, ve světě valný zájem není. Malé množství překladů do cizích jazyků kvalitě naší

literatury pro děti naprosto neodpovídá. Do určité míry je to nepochybně bolest všech literatur malých a menších národů, vnímaných velkými nakladatelskými trhy jako cosi exkluzivního (tedy špatně prodejného). Škoda!

Čtenáři se často potýkají s knižní nadprodukcí, když chtějí dětem pořídit kvalitní knihu, mnohdy neví, jak se v nabídce titulů orientovat. Měla byste pro ně nějaké tipy?

S nadprodukcí se potýkáme všichni. Trápí mě to. Může se stát – a vím, že se stává –, že se v moři, které nás po vstupu do knihkupectví nebo při prohlídce internetových nabídek zavalí, utopí ledacos, co by nemělo. Vodítka, jak vybírat, je složité hledat. Upozornila bych však přesto aspoň na dvě, tři možná.

Už několik let zde existuje projekt Nejlepší knihy dětem. Svaz českých knihkupců a nakladatelů a česká sekce mezinárodní organizace pro podporu dobré dětské knihy IBBY každoročně na internetu publikují seznamy vybraných původních, českých knih – novinek, které odborná komise považuje za natolik kvalitní, aby je mohla čtenářům doporučit. Knížky zde jsou rozděleny podle věku předpokládaného čtenáře, doplněny charakteristikou. Podobně napovědět může literární cena Zlatá stuha, každoročně udělovaná v několika kategoriích (literárních i výtvarných), už nominace na ni vypovídají o hodnotě knížky. Podle mých zkušeností rovněž podpora vydání knihy ministerstvem kultury představuje jistý punc kvality.

Uvědomuji si ovšem, že je to málo. Aby totiž knížka mohla být třeba oceněna, potřebuje mít kromě kvality také štěstí, v neposlední řadě na nakladatele. Musí tu být totiž někdo, kdo ji do soutěží a k posuzování vůbec pošle, kdo ji zviditelní. Vydá-li knihu nakladatelství, které o cosi podobného nedbá (třeba proto, že si spočítalo, že mu tento typ reklamy nic nepřináší – a za součást podnikové prestiže ocenění svých autorů nepovažuje), pravděpodobně se knížka do nějakých odborníky potvrzených seznamů vůbec nedostane. Odborníci se o ní snad časem dovědí (i když ani to není zcela jisté, v moři knih toneme všichni společně), ale nejspíš se zpožděním nějakého toho roku, dvou nebo tří, což může být pro propagaci knížky při prodeji pozdě. A navíc co s překladovými knihami?

Každopádně dnešní doba klade na ty, kdo dětem knížky kupují, podle mého soudu, značné nároky. Vždycky bychom totiž měli vědět, co kupujeme. Na trhu je spousta braku, podřadných textů, nevalných formálně i obsahově. Takže doporučuji, když si vytipujeme nějakou knihu, o níž si myslíme, že by se mohla tomu našemu malému či dospívajícímu čtenáři líbit, zjistíme si o ní co nejvíc informací. A pokud máme tu možnost, zajdeme do knihkupectví, vezmeme si ji do ruky, přečteme si kousek, podívejme se na ni zkrátka zblízka. Nedoporučuji dávat mladým čtenářům knížku, kterou jsme předem aspoň letmo nepročítli (včetně těch, jimž se dostalo ocenění – zaprvé i odborníci mohou mít na výchovu jiný názor, než máme my – a hlavně i když je knížka kvalitní, nemusí být vhodná, z nejrůznějších důvodů, zrovna pro to naše dítě).

Rozhodně bych se také nebála klasiky a vůbec časem prověřených titulů (ačkoli by byla škoda zůstat jenom u nich!). Podle mých zkušeností není pravda, že jsou dnes čtenářsky pasé, přinejmenším to neplatí u dětí, pro něž je knížka přirozený společník (a ne náhodná, nebo vnucená návštěva).

Bojím se, že víc poradit neumím.

Jakou roli by podle Vás měly v nasměrování čtenáře sehrát veřejné knihovny?

Je podle Vašeho názoru erudice pracovníků v knihovnách dostatečná?

Knihovnu vnímám jako příjemný a přátelský prostor. Vzpomínám, jak jsem se do ní v dětství těšila. Byla jsem napjatá, co si z ní odnesu – a že to bude cosi, co jsem si vybrala sama, ne někdo z dospělých za mě. Přátelské a pokojné prostředí, které v knihovnách vládne, chápu jako základ úspěchu. Velice oceňuji práci řady dětských oddělení – pořádání Noci s Andersenem a dalších akcí, které dětem zpříjemní cestu ke knížce. Mnohokrát jsem se setkala u knihovnic a knihovníků s obdivuhodným osobním nasazením a nadšením pro věc.

Hodnotit erudici knihovníků si opravdu netroufám. Ti, které jsem poznala blíž, však erudovaní jsou a věřím, že čtenářům poradit umějí. Nejlépe samozřejmě přijímáme rady těch, kdo vědí, o čem mluví – takže přirozeně předpokládám, že dobrý knihovník musí být velký, nadšený čtenář. Budete nepochybně vědět lépe než já, jestli to tak v praxi vždycky bývá.

Máte nějaký oblíbený žánr? Můžete čtenářům doporučit konkrétní tituly?

Snažím se nevázat své čtenářské zájmy na konkrétní žánry, ani v oblasti literatury pro děti a mládež ani v literatuře pro dospělé. V mé profesi to vlastně docela nejde. Samozřejmě po něčem sáhnou raději a po něčem míň – na druhé straně v druhém případě bývám nejednou příjemně překvapená.

Nerada také doporučuji tituly. Vždycky mám pocit, že zvýrazním jednu, dvě knihy – a deset dalších, které by si zasloužily totéž, tím svým způsobem nepřímo odsunu do pozadí. Ale když jsem výše mluvila o knížkách, co vyjdou a neprávem zapadnou téměř bez povšimnutí, tak snad přece jen aspoň jedno jméno, jako příklad, uvedu.

Před pár lety u nás vyšla trojice historických románů pro mládež (s přesahem k dospělým) už nežijící britské prozaičky Rosemary Sutcliffové. Český překlad měl oproti originálu zpoždění více než padesát let, což je opravdu dlouho u autorky, jejíž dílo je v Británii přijímáno jako jedno ze zásadních v literatuře pro děti a mládež 20. století. Zvláště *Orel deváté legie*, v Británii notoricky známá a všeobecně přijímaná dětská knížka, a kritikou vyzdvihovaní *Světloňosi* stojí podle mého soudu za přečtení (nenechte se odradit komerčními přebaly ani značně problematickou filmovou adaptací). Bohužel knihám se u nás, zdá se, nepodařilo prorazit, skončily ve výprodejích a dnes už se k nim dostaneme právě pouze skrze knihovny.

Sama jste autorkou dětských knih, které se těší čtenářské oblibě, připomeňme titul *Bílí havrani* vydanou v Argu v roce 2017. Chystáte se potěšit čtenáře nějakým novým textem?

Nedávno jsem po několika letech práce dokončila nový román, žánrově zařaditelný podobně jako *Bílí havrani*. Takže zase taková fantasy-nefantasy. Už *Havrani* směřovali ke zralejšímu čtenáři (popravdě já osobně mám do této chvíle nejvíce ohlasů od dospělých) a nová knížka míří věkově ještě výš, tedy někde ke čtenářské skupině nad patnáct let a k dospělým. Kdy se text ke čtenářům dostane a jestli vůbec, ovšem zatím nevím. Má teď před sebou náročný úkol najít si nakladatele, zaujmout ho. Sama jsem zvědavá, jak se jí bude dařit.

KÓLOVÁ, Hana. Rozhovor s Luisou Novákovou. *Impulsy: Inspirace, náměty a trendy dětského čtenářství* [online]. roč. 5, č. 2-5/2019 [cit. 2020-01-20].

Dostupný z WWW: impulsy.kjm.cz/impulsy-clanek/rozhovor-s-luisou-novakovou.
ISSN 2336-727X.